

Hugenotenkruis

Het Hugenotenkruis, eens het kenteken van de Franse protestanten, is het symbool geworden van het christelijk geloof in het algemeen en van het protestantisme in het bijzonder. Aan het ontstaan van het Hugenotenkruis gaat de instelling en het ontwerp van een aantal rooms-katholieke ordetekens vooraf. De door de rooms-katholieke koningen ingestelde ordetekens waren - met uitzondering van het kruis van militaire verdienste, ingesteld in 1759 door de Franse koning Lodewijk XV (1710-1774) - niet voor protestanten weggelegd. Ook konden protestanten niet toetreden tot eerder ontstane orden als bijvoorbeeld de rooms-katholieke Orde van Malta, de zogenaamde Johannietororde.

In het gebied waar het Hugenotenkruis is ontstaan, in het zuiden van Frankrijk ten westen van de Rhône, hadden de ridders van Malta omstreeks 1100 hun eerste kloosters gesticht. In dit gebied was het Maltezer kruis sterk verbreid, terwijl er ook een variant van dit pijlenkruis was te vinden, nu nog bekend als het kruis van Languedoc, het Occitaanse kruis of het kruis van Toulouse. Dit kruis bestaat uit vier pijlpunten die naar buiten gericht zijn vanuit het centrum, zich richtende op de vier windstreken. De armen hiervan zijn opengewerkt en op de uiteinden elk voorzien van drie ballen of parels. Het kruis van de Languedoc vestigde zich in de regio Toulouse aan het begin van de dertiende eeuw. Het verscheen in 1211 op het wapen van Raymond VI (1156-1222), graaf van Toulouse, hertog van Narbonne en markies van de Provence. Het figureerde vanaf dat moment op de wapens van de stad Toulouse en daarna, tussen de veertiende en de achttiende eeuw, op die van de Languedoc.

Er zijn tientallen hypotheses ten aanzien van de symbolische betekenis van het kruis. De twaalf parels werden wel in verband gebracht met de tekens van de dierenriem en met de twaalf maanden van het jaar. Ze werden parels van het licht genoemd. De twaalf parels werden ook wel in verband gebracht met de twaalf stamvaders van Israël en de twaalf apostelen. De acht punten zouden verwijzen naar zuiverheid of naar de acht categorieën van mensen, waarover Jezus in de Bergrede zijn zegen heeft uitgesproken: armen van geest, zachtmoedigen, treurende, zij die honger en dorsten naar gerechtigheid, de barmhartigen, de zuiveren van hart, de vreedzamen, die vervolging lijden omwille van de gerechtigheid.

Hendrik III (1551-1589), die in 1578 wilde tonen een goed rooms-katholiek te zijn en zich herinnerde dat hij op een pinksterzondag koning van Frankrijk geworden was, stelde de Ridderorde van de Heilige Geest (*l'ordre du Saint Esprit*) in. Hiervan konden honderd rooms-katholieken lid worden, waaronder negen uit de geestelijke stand. Het onderscheidingsteken bestond uit een gouden Maltezer kruis zo groot als de palm van een hand. De acht punten van dit kruis waren voorzien van parels of knoppen. De armen van het kruis waren aan de binnenzijde omzoomd met een wit emaille rand en iets beneden het midden onderling verbonden door een Franse lelie of lisbloem. Midden op het kruis bevond zich een duif met uitgestrekte vleugels van boven naar beneden vliegend, die de Heilige Geest symboliseerde. De duif werd in verscheidene protestantse gebieden als een sieraad gedragen en *Saint Esprit* genoemd.

In de loop van de tijd ontstond er een sieraad en herkenningsteken van Franse protestanten waarvan de vorm in feite niet afweek van die van het Maltezerkruis dat hoorde bij de Orde van de Heilige Geest. Het verschil bestond erin dat op het kruis niet het symbool

Occitaans kruis (regio Languedoc-Roussillon).

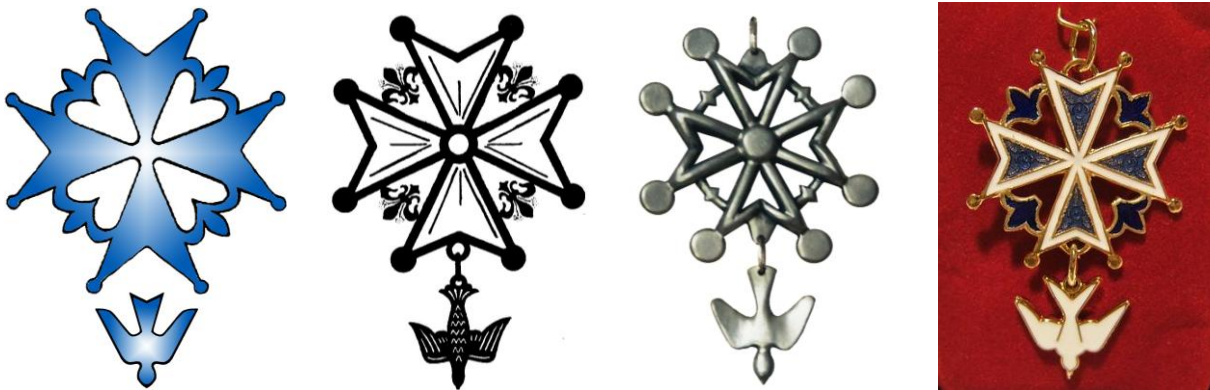

Maltezer kruis, voor het eerst gebruikt door de kruisridders die behoorden tot de Soevereine Militaire Orde van Sint Jan van Jeruzalem en Malta (ook wel Johannietororde, Orde van Malta of Maltezer Orde genoemd).

Kruis van de Orde van de Heilige Geest.

van de duif was aangebracht, maar dat er onder aan het kruis aanvankelijk een *trissou* hing die later werd vervangen door het duifje. (De term *trissou* - stampertje in een vijzel - is ontleend aan de vorm ervan, maar oorspronkelijk stelde de *trissou* waarschijnlijk een klein olieflesje voor. Door de vorm werd het ook wel een 'traan' genoemd en zag men er een verwijzing in naar het lijden van de Hugenoten).

In de zeventiende eeuw was het Hugenotenkruis al in gebruik. Een goudsmid uit Nîmes zou omstreeks 1688 op het idee gekomen zijn om het onder protestanten populaire duifje met het kruis te combineren. De sterk op de Heilige Geest gerichte prediking van de 'profeten uit de Cévennen' zouden hem op het idee gebracht hebben de ampul van de eerste Hugenotenkruisen te vervangen door de duif. Tussen de kruisarmen waren nu vier hartvormen zichtbaar: verwijzingen naar de liefde in het algemeen en naar de liefde voor het Evangelie in het bijzonder.

Het feit dat het Hugenotenkruis alle elementen bevat van het kruis van de Orde van de Heilige Geest, waar maar honderd uitverkorenen toe konden behoren, zou erop kunnen wijzen dat de Franse protestanten hiermee wilden zeggen, dat deze orde niet het monopolie op de Heilige Geest bezat. Ze geloofden in het priesterschap van alle gelovigen. Het was dan dus ook een uiting van een volksprotest tegen de politieke praktijk van de rooms-katholieke overheden.

© Leen den Besten
Zevenaar, 17 februari 2012.

Literatuur

Harry van Schalkwijk, *Kruisen. Een studie over het gebruik van kruistekens in de ontwikkeling van het godsdienstig en maatschappelijk leven*, Hilversum: Uitgeverij Gooi en Sticht b.v. 1989.

Ridders droegen bij plechtigheden van de Orde van de Heilige Geest en bij de grote ceremoniën van het Franse hof ook een schitterende keten die uit drie verschillende schakels bestond: gouden lelies, trofeeën en het koninklijke monogram 'H'. Het kruis van de orde werd dan aan de keten gedragen. De orde bezat ook voorgeschreven ordekleiding die uit schoenen, pofbroek, wambuis, mantel en hoed met veren bestond. In de heraldiek ziet men de keten van de Orde vaak om een wapenschild van een ridder hangen.

